

Wyrok z dnia 25 listopada 2005 r.

I UK 80/05

W ocenie, czy zostały podjęte czynności zmierzające bezpośrednio do rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej (art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), należy uwzględniać wszelkie okoliczności sprawy, w tym także zamiar (wolę) osoby prowadzącej działalność gospodarczą.

Przewodniczący SSN Józef Iwulski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 25 listopada 2005 r. sprawy z odwołania Jerzego M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Z. o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu, na skutek kasacji odwołującego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 listopada 2004 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 14 stycznia 2003 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach oddalił odwołanie ubezpieczonego Jerzego M. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Z. z dnia 22 lutego 2002 r. stwierdzającej, że ubezpieczony od dnia 1 czerwca 2000 r. nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony prowadził działalność gospodarczą na terenie miasta Z., poczynając od 1 marca 1998 r., po jej wznowieniu. Opłacał z tego tytułu składki w ustawowym terminie. W dniu 20 listopada 1998 r. ubezpieczony został pobity, w związku z czym przebywał na zwolnieniu lekarskim z prawem do zasiłku chorobowego przez okres 9 miesięcy. Następnie przez okres 12 miesięcy pobierał świadczenie rehabilita-

cyjne do dnia 28 maja 2000 r. Po ustaniu prawa do świadczenia rehabilitacyjnego ubezpieczony nie podjął prowadzenia działalności gospodarczej od dnia 1 czerwca 2000 r. Sąd Okręgowy uznał, że organ rentowy prawidłowo stwierdził, iż ubezpieczony od dnia 1 czerwca 2000 r. nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Zdaniem tego Sądu, podleganie ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu jest ściśle powiązane z faktycznym wykonywaniem działalności. Faktyczne nieprowadzenie działalności gospodarczej powoduje ustanie podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Sąd Okręgowy dodał, że nie ma znaczenia opłacanie przez ubezpieczonego od 1 lutego 2000 r. składek na ubezpieczenie społeczne, skoro nie podjął on prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto, ubezpieczony w okresie od 1 czerwca 2000 r. do 8 stycznia 2002 r. bezpodstawnie pobierał zasiłek chorobowy.

Wyrokiem z dnia 16 listopada 2004 r. [...] Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację ubezpieczonego. Sąd drugiej instancji uznał za trafną ocenę Sądu Okręgowego, że podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej jest ściśle związane z faktycznym wykonywaniem tej działalności. Chodzi przy tym o wszelkie czynności, które mają prowadzić do osiągnięcia celu tej działalności, którym jest uzyskanie dochodu, choćby ostatecznie nie został osiągnięty. W stanie faktycznym sprawy jest bezsporne, że ubezpieczony po zakończeniu pobierania świadczenia rehabilitacyjnego, tj. po dniu 28 maja 2000 r., nie dokonał żadnej czynności, z pomocą której taki cel mógłby być zrealizowany. Jedyne co uczynił, to kilkakrotne zawiadomienie Urzędu Skarbowego w B. oraz Urzędu Miejskiego w Z. o kolejnych, następujących bezpośrednio po sobie, przerwach w prowadzeniu działalności. Jak wynika z notatki służbowej z 18 grudnia 2001 r., będącej efektem kontroli przeprowadzonej w miejscu prowadzenia przez ubezpieczonego działalności gospodarczej, wynajął on nawet innej osobie lokal, w którym mieścił się prowadzony przez niego wcześniej salon gier. W opisanej sytuacji trudno przyjąć, odwołując się do zasad doświadczenia życiowego, aby zamiarem ubezpieczonego było wznowienie działalności. Przeciwnie, niemal dwuletni okres, który upłynął pomiędzy zakończeniem pobierania świadczenia rehabilitacyjnego, a wydaniem zaskarżonej decyzji, świadczy o tym, że zamiar wznowienia działalności przez ubezpieczonego nie istniał. Również opłacanie składek na ubezpieczenia społeczne nie może przemawiać za tym, że ubezpieczony miał taki zamiar, skoro ani bezpośrednio po 28 maja 2000 r., ani też w czasie przerw pomiędzy kolejnymi okresami późniejszej

niezdolności do pracy spowodowanej chorobą (w lutym, sierpniu, wrześniu i listopadzie 2001 r.), nie podjął jakichkolwiek czynności zmierzających do wznowienia działalności gospodarczej. W takich warunkach opłacanie składek powinno być traktowane wyłącznie jako próba stworzenia pozorów działalności, bez faktycznego jej wykonywania, a co za tym idzie nie mogło rodzić skutku w postaci podlegania ubezpieczeniom społecznym.

Kasację od tego wyroku wniósł ubezpieczony, który zarzucił naruszenie art. 233 k.p.c., przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów w części dotyczącej ustaleń faktycznych odnośnie do ustalenia chwili oraz woli zaprzestania przez ubezpieczonego wykonywania działalności gospodarczej oraz naruszenie art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), przez przyjęcie, że ubezpieczony prowadzący działalność gospodarczą nie podlega ubezpieczeniu, jeśli zawiadomi właściwe urzędy o podjęciu działalności po okresie pobierania świadczenia rehabilitacyjnego pomimo opłacenia składki ubezpieczeniowej. W uzasadnieniu kasacji ubezpieczony wywiódł w szczególności, że prowadził, praktycznie bez żadnych przerw, działalność gospodarczą do dnia 20 listopada 1998 r., kiedy to został dotkliwie pobity. Od tej daty przez okres 9 miesięcy przebywał na zwolnieniu lekarskim z prawem do zasiłku chorobowego, a następnie przez okres 12 miesięcy do dnia 28 maja 2000 r. pobierał świadczenie rehabilitacyjne. Działalność gospodarcza była prowadzona w oparciu o wpis do ewidencji i ubezpieczony nie zatrudniał żadnych pracowników. Jego działalność polegała na prowadzeniu salonu gier. Kiedy był chory, salon gier musiał być zamknięty. Ubezpieczony miał wolę kontynuowania działalności gospodarczej, o czym świadczy, że każdorazowo (dwukrotnie), gdy miał zdolność do pracy, podejmował czynności zmierzające do ponownego uruchomienia salonu gier polegające na sprawdzeniu urzędów oraz przygotowaniu sali. Zawsze o swoim zamiarze powiadamiał właściwe organy. Niestety ani za pierwszym, ani za drugim razem próba się nie powiodła. Twierdzenie Sądu Apelacyjnego, że ubezpieczony wynajął swój lokal, w którym prowadził działalność gospodarczą, jest w dalekiej mierze nieprecyzyjne. Ubezpieczony zajmował lokal dwukondygnacyjny, w którym na parterze znajdował się salon gier, wynajął zaś niewykorzystywane pomieszczenia na piętrze. Sąd drugiej instancji nie weryfikował ustaleń w tym zakresie i poprzestał na lakonicznej w treści notatce urzędowej ZUS. W ocenie skarżącego należy indywidualnie podejść do oceny, czy jest prowadzona działalność gospodarcza. Inaczej wygląda sytuacja, gdy zachoruje właściciel

firmy zatrudniającej pracowników, a inaczej, gdy mamy do czynienia z jednoosobową działalnością gospodarczą, opierającą się na czynnościach i wysiłkach właściciela. Ubezpieczony nie sprzedał lokalu ani automatów do gry, nie wyrejestrował się z ewidencji działalności gospodarczej oraz nie informował Urzędu Skarbowego, że wygasł jego obowiązek podatkowy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. (w związku z art. 382 k.p.c.) jest zasadny. Istotną okolicznością dla rozstrzygnięcia sprawy było, czy ubezpieczony po zakończeniu pobierania świadczenia rehabilitacyjnego w dniu 28 maja 2000 r. podjął (prowadził, wykonywał) działalność gospodarczą. Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia stwierdził, że „po zakończeniu świadczenia rehabilitacyjnego (ubezpieczony) nie podjął prowadzenia działalności gospodarczej od dnia 1.06.2000 r.". Sąd Okręgowy nie ustalił jednak, jakie zachowania ubezpieczonego świadczą o tym, że nie podjął działalności gospodarczej ani nie powołał w tym zakresie żadnych dowodów. Sąd drugiej instancji nie poprawił tego błędu w sposób pozwalający na przyjęcie, że ustalenia faktyczne zostały dokonane w ramach swobodnej oceny dowodów. Sąd Apelacyjny powołał się jedynie na notatkę służbową ZUS z dnia 18 grudnia 2001 r. i na jej podstawie ustalił, że ubezpieczony „wynajął innej osobie lokal, w którym mieścił się prowadzony przez niego wcześniej salon gier". Notatka, mimo że znajduje się w aktach rentowych, nie była przedmiotem oceny Sądu pierwszej instancji. Zawarte są w niej różnego rodzaju informacje, z których może wynikać, że ubezpieczony rzeczywiście nie podjął żadnych działań faktycznych zmierzających do wznowienia prowadzenia działalności gospodarczej. Sąd pierwszej instancji jednak ich nie weryfikował, a w szczególności, przesłuchując ubezpieczonego, nie próbował wyjaśnić tych okoliczności. Z notatki tej wynika rzeczywiście, że ubezpieczony wynajął część budynku, w którym prowadził działalność gospodarczą. Trafnie jednak w kasacji ubezpieczony podnosi, że chodzi o pomieszczenie znajdujące się na piętrze. Sąd Apelacyjny ograniczył swoje ustalenia oparte na tej notatce tylko do kwestii wynajęcia pomieszczeń i w tym zakresie zostały one skutecznie podważone w kasacji.

Zgodnie z art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne

prowadzące działalność pozarolniczą - od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności. Chodzi w tym przepisie o faktyczne wykonywanie działalności pozarolniczej, w tym działalności gospodarczej. Pojęcie to należy rozumieć w sposób przyjęty w obowiązującej w okresie objętym sporem ustawie z dnia 19 listopada 1999 r. - Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.). Oznacza to, że wykonywanie działalności pozarolniczej (gospodarczej) w rozumieniu art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych to rzeczywista działalność o cechach określonych w art. 2 ust. 1 Prawa działalności gospodarczej, czyli działalność zarobkowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Ocena, czy wykonywana jest działalność gospodarcza należy więc przede wszystkim do sfery ustaleń faktycznych, a dopiero następnie do ich kwalifikacji prawnej. Również wpis w ewidencji działalności gospodarczej (zarejestrowanie) ma przede wszystkim znaczenie w sferze ustaleń faktycznych, gdyż ma on charakter deklaratoryjny. Zgodnie z art. 7 ust. 2 Prawa działalności gospodarczej przedsiębiorca będący osobą fizyczną może podjąć działalność gospodarczą po uzyskaniu wpisu do ewidencji działalności gospodarczej. Oznacza to, że istnienie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej nie przesądza o faktycznym prowadzeniu tej działalności, ale prowadzi do domniemania prawnego (art. 234 k.p.c.), według którego osoba wpisana do ewidencji jest traktowana jako prowadząca działalność gospodarczą. Domniemanie to może być obalone, ale wymaga to przeprowadzenia przeciwdowodu. To samo można powiedzieć o wykreśleniu wpisu do ewidencji w przypadku zawiadomienia o zaprzestaniu wykonywania działalności gospodarczej (art. 7e ust. 1 pkt 1 Prawa działalności gospodarczej). Można stwierdzić, że osoba, która jest wpisana w ewidencji działalności gospodarczej, a nie zgłosiła zawiadomienia o zaprzestaniu prowadzenia tej działalności, powinna być traktowana jako prowadząca taką działalność. Prawo działalności gospodarczej nie zna instytucji „zawieszenia” jej prowadzenia (zgłoszenia przerw). Jedynie w art. 7d ust. 1 tego Prawa nałożono na przedsiębiorcę obowiązek zgłaszania organowi ewidencyjnemu zmiany stanu faktycznego i prawnego odnoszące się do przedsiębiorcy i wykonywanej przez niego działalności gospodarczej. Można uznać, że zgłoszenie „zawieszenia” (przerwy) prowadzenia działalności gospodarczej jest takim zawiadomieniem o zmianie stanu faktycznego dotyczącego tej działalności. Nie stwarza ono domniemania prawnego zaprzestania prowadzenia działalności i co najwyżej może prowadzić do przyjęcia domniemania faktycznego (art. 231 k.p.c.). Taka inter-

pretacja jest utrwalona w orzecznictwie i doktrynie w aspekcie stosowania różnych przepisów dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 1999 r., I PKN 665/98, OSNAPiUS 2000 nr 14, poz. 535 i z dnia 10 grudnia 1997 r., II UKN 392/97, OSNAPiUS 1998 nr 19, poz. 584; wyrok NSA z dnia 29 marca 1999 r., II SA 124/98, LEX nr 46193; wyrok SA w Rzeszowie z dnia 26 października 1993 r., III AUr 312/93, OSA 1994 nr 3, poz. 17). Wykładnia taka jest też utrwalona co do wykonywania działalności pozarolniczej (gospodarczej) jako przesłanki podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym. W szczególności w wyroku z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 105/04 (OSNP 2005 nr 13, poz. 198), Sąd Najwyższy uznał, że wykreślenie wpisu pozarolniczej działalności gospodarczej z ewidencji lub odnotowanie przerw w jej prowadzeniu powoduje - na stałe lub okresowo - ustanie obowiązku ubezpieczenia. Zgłoszenie faktycznego zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej tylko w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych może prowadzić do ustania obowiązku ubezpieczenia w przypadku rzeczywistego zaistnienia przerwy w prowadzeniu tej działalności (por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2000 r., II UKN 457/99, OSNAPiUS 2001 nr 18, poz. 564; z dnia 3 kwietnia 2003 r., II UK 221/02, OSNP 2004 nr 9, poz. 161 i z dnia 10 grudnia 1997 r., II UKN 392/97, OSNAPiUS 1998 nr 19, poz. 584 oraz wyrok SA w Warszawie z dnia 4 września 2003 r., III AUa 445/02, OSA 2004 nr 5, poz. 11). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 czerwca 2001 r., II UKN 428/00 (OSNP 2003 nr 6, poz. 158), rozpoczęcie (wznowienie) działalności gospodarczej polega na podjęciu w celu zarobkowym działań określonych we wpisie do ewidencji działalności gospodarczej lub koncesji. Trafnie jednak w innych orzeczeniach wskazuje się, że wykonywanie (prowadzenie) działalności gospodarczej (pozarolniczej) w rozumieniu art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych obejmuje nie tylko faktyczne wykonywanie czynności należących do zakresu tej działalności, lecz także czynności zmierzające do zaistnienia takich czynności gospodarczych (czynności przygotowawczych). Na przykład, prowadzenie działalności gospodarczej występuje zarówno w okresach faktycznego wykonywania usług, jak też w okresach wykonywania innych czynności związanych z działalnością - takich jak poszukiwanie nowych klientów, zamieszczanie ogłoszeń w prasie, załatwianie spraw urzędowych. Wszystkie te czynności pozostają w ścisłym związku z działalnością usługową, bowiem zmierzają do stworzenia właściwych warunków do jej wykonywania (tak wyrok SA w Białymstoku z dnia 17 grudnia 2003 r., III AUa 1531/03, OSA w

Białymstoku 2004 nr 1, poz. 51; por. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2003 r., II UK 111/03, Monitor Prawa Pracy-wkładka 2004 nr 7, poz. 16, według którego, faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej w czasie oczekiwania na kolejne zamówienie lub w czasie ich poszukiwania, nie oznacza zaprzestania prowadzenia takiej działalności i nie powoduje uchylenia obowiązku ubezpieczenia społecznego). W ocenie, czy zostały podjęte czynności zmierzające bezpośrednio do rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej (czynności przygotowawcze stanowiące już o wykonywaniu tej działalności) należy uwzględniać wszelkie okoliczności sprawy, w tym także zamiar (wolę) osoby prowadzącej działalność gospodarczą. W wyroku z dnia 30 kwietnia 1997 r., III SA 46/96 (Przeгляд Orzecznictwa Podatkowego 1998 nr 2, poz. 48), Naczelny Sąd Administracyjny trafnie wskazał, że w razie uznania za zaprzestanie działalności gospodarczej innych zdarzeń niż jej likwidacja, należy brać pod uwagę nie tylko okoliczności obiektywne, ale także subiektywne, tzn. zamiar podatnika.

W rozpoznawanej sprawie ubezpieczony nigdy nie zgłosił zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej, w szczególności nie dokonał jej wykreślenia z ewidencji. Zgłaszał jedynie przerwy w jej prowadzeniu i twierdzi, że wynikały one z przyczyn obiektywnych (niezdolność do pracy w sytuacji, gdy samodzielnie prowadzi działalność). Ubezpieczony twierdzi, że podejmował czynności bezpośrednio zmierzające do wznowienia prowadzenia działalności gospodarczej, gdy tylko odzyskiwał zdolność do pracy i nie dokonał żadnych czynności, z których wynika zamiar zaprzestania prowadzenia tej działalności. Twierdzenia te nie zostały w sposób dostateczny zweryfikowane przez poczynienie odpowiednich ustaleń faktycznych.

Z tych względów zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu, a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c.

=====